

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 14 oktober 2004

Ö 1562-04

KLAGANDE

Justitiekanslern

MOTPART

AÄ

Offentlig försvarare och ombud: advokaten LF

SAKEN

Ansvar för yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinge, avd. 2, beslut den 5 mars 2004 i mål

Ö 2727-03

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

För försvaret av AÄ i Högsta domstolen tillerkänns LF ersättning av allmänna medel med trettiofyra tusen sextiosju (34.067) kr, varav 20.000 kr för arbete, 10.350 kr för tidsspillan och 3.717 kr för utlägg. Staten skall svara för denna kostnad.

AÄ tillerkänns ersättning av allmänna medel för inställelsen inför Högsta domstolen med ettusenfyrahundra tjugo (1.420) kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Justitiekanslern har yrkat att Högsta domstolen skall förklara att AÄ ansvarar enligt 6 kap. yttrandefrihetsgrundlagen för innehållet på hemsidan x under den tid som omfattas av åtalet.

AÄ har bestritt ändring.

AÄ har yrkat ersättning för rättegångskostnad i Högsta domstolen.

Justitiekanslern har i Högsta domstolen justerat gärningsbeskrivningen så att han har tillagt att uppgift om utgivare i vart fall inte hållits tillgänglig för allmänheten på föreskrivet sätt.

SKÄL

I Högsta domstolen har AÄ och BB hörts på nytt.

Den bild som åtalet mot AÄ numera avser har tillhandahållits allmänheten av redaktionen för den tryckta periodiska skriften Den Svenske Nationalsocialisten via Internet på en webbplats med adress x. Som hovrätten funnit har framställningen omfattats av den s.k. databasregeln i 1 kap. 9 § yttrandefrihetsgrundlagen i lydelsen före den 1 januari 2003. Härav följer att yttrandefrihetsgrundlagens regler om radioprogram skall tillämpas på framställningen. Frågan i Högsta domstolen är om AÄ är ansvarig för eventuellt yttrandefrihetsbrott som bilden innefattar.

Ansvar för yttrandefrihetsbrott i ett radioprogram ligger i första hand på utgivaren (6 kap. 1 § första stycket yttrandefrihetsgrundlagen). Om det inte fanns någon behörig utgivare när brottet förövades ligger ansvaret i stället på den som är skyldig att utse utgivare (2 § första stycket 1). Enligt 4 kap. 1 § andra stycket yttrandefrihetsgrundlagen utses utgivaren av den som bedriver sändningsverksamheten. Regler om vem som är behörig att vara utgivare, med hänsyn till bl.a. medborgarskap, hemvist och ålder, finns i 2 § samma kapitel. Uppgift om vem som är utgivare skall enligt sistnämnda lagrum vara tillgänglig för allmänheten. Dessutom anges i 4 kap. 4 § andra stycket att uppgift om utgivaren av radioprogram skall hållas tillgänglig för allmänheten enligt vad som närmare föreskrivs i lag. I lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden finns bestämmelser om att den som utser utgivare skall anmäla till Radio- och TV-verket vem som har utsetts (3 kap. 18 § jämförd med 13-15 §§, i lydelsen före den 1 januari 2003).

Av utredningen framgår att det på den ifrågavarande webbplatsen fanns uppgift om en ansvarig utgivare, FS. Varken FS eller någon annan ansvarig utgivare var emellertid anmäld till Radio- och TV-verket. Beträffande den tryckta tidningen Den Svenske Nationalsocialisten var FS anmäld som utgivare och BB har uppgett att han tillsammans med övriga i redaktionen, efter att ha fått FSs godkännande, hade beslutat att FS skulle vara utgivare även för webbplatsen. BB har vidare anfört att han utgick från att det inte krävdes anmälan särskilt för webbplatsen. Liksom vid tingsrätten har han påstått att han av företrädare för Radio- och TV-verket vid ett telefonsamtal fått uppgiften att någon utgivare inte behövde anmälas eftersom servern var placerad utomlands.

Vad BB anfört om att han tillsammans med övriga i redaktionen hade utsett FS till utgivare även för webbplatsen vinner starkt stöd av att denne på webbplatsen angavs vara ansvarig utgivare, särskilt som både BB och FS tillhörde redaktionen och uppgiften således måste antas ha lämnats i samförstånd dem emellan. Det finns inte anledning att betvivla att BB enligt den inom sammanslutningen Nationalsocialistisk Front rådande arbetsfördelningen hade behörighet att utse utgivare för webbplatsen. En utgångspunkt vid bedömningen måste därför vara att FS utsetts att vara utgivare. Det har inte gjorts gällande annat än att FS, som hade accepterats som utgivare för den tryckta tidningen, uppfyllde behörighetskraven för att vara utgivare även för webbplatsen. Inte heller finns det anledning att anta att denne utsetts till utgivare för skens skull.

Yttrandefrihetsgrundlagens ordalydelse ger inte stöd för bedömningen att avsaknaden av anmälan till Radio- och TV-verket får den betydelsen att det inte skall

anses ha funnits någon behörig utgivare och att utgivaransvaret redan på den grunden övergått på den som bedrev sändningsverksamheten. (Jfr ordalydelsen av 8 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen som lägger ansvaret för periodisk skrift i första hand på den som var anmäld som utgivare.) Den av Justitiekanslern i första hand åberopade punkten 1 i 6 kap. 2 § första stycket yttrandefrihetsgrundlagen är därmed inte tillämplig.

I Högsta domstolen har emellertid Justitiekanslern i andra hand gjort gällande att ansvaret övergått på AÄ eftersom uppgift om vem som var utgivare inte har hållits tillgänglig för allmänheten på föreskrivet sätt (6 kap. 2 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen). Justitiekanslern har därvid hänvisat till att utgivare inte hade anmälts till Radio- och TV-verket.

Föreskriften i 4 kap. 4 § andra stycket yttrandefrihetsgrundlagen om att uppgift om utgivaren av radioprogram skall hållas tillgänglig för allmänheten enligt vad som närmare föreskrivs i lag är tillämplig även när det gäller sådan databasverksamhet som avses i 1 kap. 9 § yttrandefrihetsgrundlagen. De föreskrifter i lag som åsyftas finns i den tidigare nämnda lagen med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden. I den lagen anges inte uttryckligen att Radio- och TV-verket skall hålla anmälda uppgifter om utgivare för databaser tillgängliga för allmänheten, men en sådan föreskrift skulle ha varit överflödigt eftersom detta följer av tryckfrihetsförordningens regler om allmänna handlingars offentlighet.

Enligt den före den 1 januari 2003 gällande regleringen skulle, vid sådan databasverksamhet som avses i 1 kap. 9 § yttrandefrihetsgrundlagen, sändningen avslutas med en uppgift om vem som utsett utgivaren och, om ställföreträdare för

utgivaren tjänstgjort, uppgift om vem ställföreträdaren var (3 kap. 18 § jämförd med 16 § föreskriftslagen i lydelsen före den 1 januari 2003). Denna från lagen (1982:460) om ansvarighet för närradio hämtade ordning byggde på tanken att en enskild som ansåg sig kränkt skulle kunna få kännedom om vem han skulle vända sig till för att få tillgång till en inspelning eller utskrift av sändningen och att han, om det inte angavs att en ställföreträdare tjänstgjort, skulle kunna vara förvissad om att ansvaret vilade hos den ordinarie utgivare som var anmäld hos myndighet (jfr prop. 1981/82:92 s. 16 och prop. 1990/91:179 s. 45 ff.). När det i 6 kap. 2 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen anges att ansvaret för yttrandefrihetsbrott ligger på den som är skyldig att utse utgivare, om uppgift om utgivaren inte har hållits tillgänglig för allmänheten på föreskrivet sätt, måste detta således före den 1 januari 2003 för här aktuella fall antas ha syftat på att den föreskrivna skyldigheten att göra anmälan till Radio- och TV-verket inte iakttagits och att följaktligen det offentlighöjande som var avsett att ske genom en sådan anmälan inte kommit till stånd. Av grundlagsmotiven framgår att regeln i punkt 3 ansetts motiverad av att de medier som yttrandefrihetsgrundlagen tar sikte på kan begagnas under former som gör det svårare att spåra utgivaren än i fråga om periodiska tryckta skrifter (prop. 1990/91:64 s. 126).

Även om det skulle ha varit önskvärt att den sålunda åsyftade ordningen kommit till tydligare uttryck, får den anses förenlig med lagtexten. Det bör emellertid anmärkas att denna ordning med verkan fr.o.m. den 1 januari 2003 övergivits så till vida att det vid databasverksamhet av här aktuellt slag numera skall lämnas uppgift om utgivare eller i förekommande fall ställföreträdare i samband med själva tillhandahållandet av information ur databasen. Numera får således bestämmelsen i 6 kap. 2 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen antas ta sikte på att det brustit i fråga om sådant uppgiftslämnande. Den omständigheten att

föreskrifterna om hur uppgift om utgivare skall hållas tillgänglig för allmänheten har ändrats ger ej upphov till sådant val mellan gammal och ny lag som avses i 5 § andra stycket lagen (1964:163) om införande av brottsbalken.

På grund av det anförda och då uppgiften att FS utsetts till utgivare inte hade anmälts till Radio- och TV-verket är den som bedrev sändningsverksamheten för webbplatsen ansvarig för det yttrandefrihetsbrott som kan ha begåtts genom information från denna. Vad som nu har sagts gäller oberoende av att uppgiften om att FS var utgivare i detta fall hade angetts på själva webbplatsen.

Av utredningen framgår att sändningsverksamheten har bedrivits av sammanslutningen Nationalsocialistisk Front, vare sig denna sammanslutning är att anse som en juridisk person eller inte. När yttrandefrihetsgrundlagens ansvarskedja utpekar en sammanslutning som ansvarig för ett yttrandefrihetsbrott får enligt vanliga principer om s.k. företagaransvar bedömas vilken eller vilka fysiska personer som skall svara för brottet. Ingenting hindrar därvid att flera personer – t.ex. samtliga styrelseledamöter – kan vara att anse som ansvariga. Å andra sidan kan en tydlig funktionsfördelning ha skett inom sammanslutningen på sådant sätt att endast någon eller några av dem som tillhört styrelsen eller annars stått i spetsen för sammanslutningen bör hållas ansvariga (se t.ex. Thornstedt, Företagarens straffansvar, 1976, s. 32 ff.).

AÄ och BB har i detta hänseende uppgett att en strikt funktionsfördelning iakttagits mellan de ledande inom Nationalsocialistisk Front som bl.a. innebar att BB ansvarade för propagandaverksamheten – däribland, med hjälp av bl.a. FS, utgivandet av den tryckta periodiska skriften Den Svenske Nationalsocialisten och

hanteringen av webbplatsen – medan AÄ enbart hade hand om ekonomiska frågor. Hovrätten får med stöd av bl.a. vittnesbevisning anses ha godtagit denna uppgift, och det finns inte sådana synnerliga skäl som avses i 55 kap. 14 § rättegångsbalken för att frångå hovrättens bedömning. AÄ får anses ha haft fog för att utgå från att BB hade den kompetens som behövdes för att hantera webbplatsen. Vid angivna förhållanden finns det inte förutsättningar för att förklara även AÄ ansvarig enligt yttrandefrihetsgrundlagen för innehållet på den aktuella webbplatsen.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Munck, Lennander, Blomstrand, Nyström (referent, skiljaktig) och Virdesten (skiljaktig)
Föredragande revisionssekreterare: Bergkvist

HÖGSTA DOMSTOLEN

Bilaga till
PROTOKOLL
2004-09-15Mål nr
Ö 1562-04

Referenten, justitierådet Nyström, med vilken justitierådet Virdesten instämmer, är av skiljaktig mening i fråga om motiveringen och anför:

”Jag anser att skälen från och med det åttonde stycket bort lyda på följande sätt:

Föreskriften i 4 kap. 4 § andra stycket yttrandefrihetsgrundlagen om att uppgift om utgivaren av radioprogram skall hållas tillgänglig för allmänheten enligt vad som närmare föreskrivs i lag är tillämplig även när det gäller sådan databasverksamhet som avses i 1 kap. 9 § yttrandefrihetsgrundlagen. De föreskrifter i lag som åsyftas finns i den tidigare nämnda lagen med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden. Den enda uttryckliga föreskrift som lagen i tillämplig lydelse innehåller om hur uppgift om utgivare skall hållas tillgänglig för allmänheten gäller för programföretag som bedriver sändningar med tillstånd av regeringen. Hos ett sådant företag skall det föras ett register med anteckning om utgivare och registret skall vara tillgängligt för allmänheten (3 kap. 1 §). Föreskriften är inte tillämplig på det nu aktuella fallet.

En anmälan till Radio- och TV-verket om utgivare innebär att uppgiften därigenom blir offentlig, men ansvaret för att den anmälda uppgiften hålls tillgänglig för allmänheten i enlighet med tryckfrihetsförordningens regler om allmänna handlingars offentlighet åvilar verket. I sammanhanget kan anmärkas att det före den 1 januari 2003 inte fanns någon regel i föreskriftslagen om att Radio- och TV-verket skulle föra register innehållande uppgifter om utgivare. Som bestämmelsen i 6 kap. 2 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen avfattats kan

(10)

den efter ordalagen inte anses täcka det fallet att ansvaret för yttrandefrihetsbrott påstås ha övergått till den som haft att utse utgivare på grund av att utgivare inte har anmälts till Radio- och TV-verket. Någon annan bedömning föranleds inte av uttalandet i grundlagsmotiven att regeln i punkten 3 är motiverad med hänsyn till att de medier som avses här kan begagnas under former som gör det svårare att spåra utgivaren än i fråga om periodiska tryckta skrifter (prop. 1990/91: 64 s. 126).

Vid angiven bedömning kan AÄ inte förklaras ansvarig enligt yttrandefrihetsgrundlagen för innehållet på den aktuella webbplatsen.”